

KARDINAL FRANC RODE

Pogled na človeško zgodovino

Prof. Alojz Rebula:

Gospod kardinal, kakšen je z biološkega vrha osemdesetih let razgled, ki se Vaši eminenci ponuja nad Slovenijo, Evropo, svetom. Je to panorama rastoče ali pojemajoče človeške zgodovine?

Kard. Franc Rode:

»Vaste question!« bi rekel Francoz. Kaj naj bi pomenilo »panorama rastoče ali pojemajoče človeške zgodovine«? Kar zadeva tehnično inovativnost, napredek znanosti, nova odkritja na področju medicine, raziskovanja vesolja in drugih, kaže, da se zagon, ki se je sprožil na začetku moderne dobe, nadaljuje in se ni bati kakšnega pojemanja. Gre za ustvarjalno moč in hkrati zvestobo evropskim kulturnim temeljem? Tu smo že na bolj negotovem terenu. V svojem nastopu v Evropskem parlamentu v Strasbourgu je papež Frančišek drzno, kar po argentinsko zbadljivo, spregovoril o Evropi kot o »babici (špansko *abuela*), ki ni več rodovitna in živahna«.

Še bolj problematično se zdi področje moralnih vrednot in etičnih načel, na katerih temelji naša civilizacija. Vse kaže, da se neki model civilizacije izčrpava in bliža svojemu zatonu. Že francoski pesnik Paul Valéry in za njim angleški filozof Arnold Toynbee sta ugotavljala, da so vse civilizacije zapisane smrti.

Je pa še drugo vprašanje, ki se skriva za besedami »rastoča ali pojemajoča panorama zgodovine«, to je v resnici najgloblje vprašanje, ki vodi v spoznanje pravega obraza zgodovine, vprašanje dobrega in zlega v zgodovini. Raste dobro in pojema zlo v našem času? Ali morda obratno? Tu smo pred najglobljim vprašanjem, ki zadeva sam smisel zgodovine. Nanj lahko odgovarjamo samo s teološkega vidika.

Kako s tega zornega kota soditi v času, ki ga živimo? Kakšna je duhovna kvaliteta naše dobe in človeka te dobe? Je ta človek neozdravljivo na poti v pogubo, ker se neodgovorno vdaja silam zla, ali je na poti v osvobajanje od pradavnih spon in si že ustvarja raj na zemlji? Obe viziji sta, vsaka po svoje, zgrešeni, tako pesimizem, ki v sedanjem času vidi samo prevaro in greh, kot tudi naivni optimizem, ki v svoji slepoti vidi zgolj napredek.

Spregovorimo najprej o pesimizmu, ki spremlja človeka od začetka do danes. O tem imamo nešteta pričevanja. Navedimo nekatera iz različnih časov in narodov.

Hinduizem pojmuje čas kot večno vračanje istega, znotraj tega cikličnega pojmovanja pa deli zgodovino na štiri različna obdobja: zlata, srebrna in bronasta doba in sedanja temačna doba, ki se imenuje *kali-juga*, doba nesloge in hinavstva, najkrajša v zgodovini človeštva, ki naj bi se končala leta 2025. Podobno pojmovanje časa nahajamo pri Grkih. Heziod v 8.–7. stoletju pr. Kr. v svojem epu *Dela in dnevi* govori o zlati dobi, za vselej zapravljeni, ki ji sledijo srebrna, bronasta in železna doba, vsaka slabša.

Prepričanje, da je zlata doba za nami in da živimo v najslabšem času človeške zgodovine, se nenehno pojavlja med narodi v vseh časih. Naj za primer navedem besede zgodnjega španskega pesnika Jorgeja Manriqueja (1440–1479), ki ob očetovi smrti ugotavlja, da je bil vsak pretekli čas boljši:

*cómo a nuestro parecer
cualquiera tiempo pasado fue mejor.*

Ne kvari pa se samo čas in kvaliteta življenja, s časom postajajo slabši tudi ljudje, vsaj slabši od prejšnjih rodov. Zanimiv podatek takega, sicer zelo splošnega, mišljenja najdemo v pismu, ki ga leta 1620 piše francoska plemkinja sv. Ivana Franciška Šantalska svoji hčerki, ko jo nagovarja, naj se ne pomišlja privoliti v zakon s starejšim moškim. In navaja te razloge: »Draga moja hčerka, tu je g. Tournalongeon, ki vas bo obiskal v upanju, da vam bo všeč. Res, g. Tournalongeon je petnajst let starejši od vas, toda, otrok moj, ob njem boste bolj srečni kot ob kakšnem lahkomiselnem in razuzdanem mladeniču, kakršna je danes mladina. Poročili se boste s človekom,

ki je daleč od vsega tega, ni kvartopirec. Svoje življenje je častno preživel v vojski in na dvoru« (Henri Bremond, *Sainte Chantal*, Pariz 2011, str. 258–259).

Podobno misel, da je sedanja generacija veliko bolj pokvarjena od prejšnjih, najdemo nekaj let pozneje tudi v naših krajih. Idilični pogled na preteklost in žalovanje nad sedanjim časom se izraža v neki pridigi Janeza Svetokriškega konec 17. stoletja. Takole naš znameniti pridigar tarna nad svojim nesrečnim časom: »Ah, kedaj je bilu šlišat v naši deželi, da bi zapuvidi Božje zaničovane bile, kakor ob našim nesrečnem času? Nekadaj možje inu žene so pohlevnu gvantane hodile, kaj zdaj z' ena Luciferska ofert se vidi? Nekadaj, kadar so šlišali, de eden z' Bugam je senthal, od strahu so se tresli, zdaj se smejejo. Nekadaj, kadar so zamerkali, de ena nečist leben je pelala, jo nejsu v soseski terpeli, zdaj očitnu lotrjo inu prešuštvu se triba, vener obedn neč ne reče. Nekadaj sosedi so vkupaj deržali inu eden timu drugimu pomagali, zdaj eden je timu drugimu nevošliv. Nekadaj nej bilu šlišat takoršne kletvine, klafajna, etc.« (*Sacrum promptuarium* IV., Labaci 1700, str. 219) Podobno žalovanje nad nesrečnim sedanjim časom opažamo v pridigah in spisih duhovnih pisateljev v vseh evropskih deželah vse do 20. stoletja.

Zanimivo pričevanje o degradaciji človeka in v tem primeru celo vesolja in zemlje, nam daje južnoameriško pleme Guaraní ob koncu 19. stoletja. Ko se je med njimi vse bolj razširilo občutje, da bo zemlja pokončana, so se začeli seliti iz kraja v kraj, v iskanju »dežele brez greha«, nekakšnega raja na zemlji onkraj morja. Ta preseljevanja so pod vodstvom šamanov trajala vse do začetka 20. stoletja. Eden od šamanov je povedal, kaj je ljudi gnalo na pot: »Ne samo pleme Guaraní, ampak vsa narava se je postarala in je utrujena od življenja.« Po tem pripovedovanju naj bi šamani slišali, kako zemlja prosi boga Nauderuvuja: »Preveč mrličev sem požrla, presita sem in izčrpana. Oče, daj, da bo tega konec.« Tudi voda naj bi prosila Stvarnika, naj ji da pokoj, naj se že enkrat konča ne-nehno valovanje. Prav tako drevesa in vsa narava. Vse to je izraz neke kozmične utrujenosti in želje po smrti, kar se rado pojavi po dolgem in praznem pričakovanju raja na zemlji.

Nasproti tej črnogledi viziji zgodovine pa se v liberalnih krogih od razsvetljenstva dalje uveljavi izrazito pozitivno gledanje na zgodovino kot na zmagoslavni pohod človeštva po poti neustavljivega napredka. Ta miselnost prevlada sredi 19. stoletja v obdobju pozitivizma, ki vidi v napredku znanosti postopno pojemanje in končno izginotje religioznega čustva. »Svet je danes brez skrivnosti,« z naivnim zadovoljstvom ugotavlja Marcelin Berthelot. Ne sicer v smislu, da je znanost že razkrila vse, kar so pripisovali nadnaravnim silam, pač pa s prepričanjem, da ji bo z istimi uspešnimi metodami nazadnje uspelo odkriti tudi zadnje skrivnosti sveta in življenja. Ta nov svetovni nazor naj bi po mnenju postal religija prihodnosti. »Prišel bo dan,« je pisal Ernest Renan, »ko človeštvo ne bo več verovalo, ampak vedelo, dan, ko bo poznalo metafizični in moralni svet, kot že pozna fizični svet.« V zanosu razvoja znanosti dokazujejo, da je religija slepilo v človeški zavesti, ostanek starega vraževerstva, ki bo ob napredovanju znanosti izginilo.

Danes gledamo na te stvari bolj trezno. Po tragedijah dveh svetovnih vojn, po totalitarizmih 20. stoletja z njihovimi zločini v imenu ideologij 19. stoletja, po nevarnostih, ki jih prinaša s seboj razvoj tehnike, po onesnaževanju okolja v imenu napredka, ki so ga tako boleče občutili že Guaraniji, spričo novih moralnih vprašanj, ki jih zastavljajo vse večje možnosti poseganja na področje biologije, se je naše navdušenje nad znanostjo nekoliko ohladilo. Nedvomno je storil človek korak naprej na mnogih področjih, a to tudi drago plačuje z vse večjim notranjim nemirom in tesnobo. Razvoj znanosti in obvladovanje narave gre pogosto vstric z atrofijo notranjega življenja, izpostavljenostjo elementarnim kapricam, od tujitvijo sebi, suženjsko odvisnostjo od medijev. Ideologija nujnega in nenehnega napredka ni samo naivna, ampak je tudi nevarna zaradi iluzij, ki jih rojeva.

Pogled na zgodovino, ki nam ga nudi krščanstvo, je bolj kompleksen in, če smemo tako reči, bolj resen. Francoski mislec Henri-Irénée Marrou govori o tragičnem optimizmu, ki temelji na veri in upanju, nasproti zlu, ki je navzoče v zgodovini. To ni pesimizem, ampak zdrav realizem, ki si ne zakriva oči pred zlom.

Po eni strani odklanja površni optimizem, ki prezre temne plati sedanjosti in samo sanja o sončni prihodnosti, po drugi strani pa tudi mrko črnogledost, ki v tem času ne vidi drugega kot greh, prevaro in pogrezanje v zlo. Ne smemo se slepiti. Zgodovina ni enoglasni zmagoslavni spev, ki spremlja človeštvo na njegovi poti k vedno svetlejšim obzorjem. V teku stoletij odmevajo različni, nasprotujoči si glasovi. Na eni strani »pulcherrimum carmen«, sijajni spev dobrote in svetosti, na drugi kakofonija laži, prevare in napuha. Ti glasovi pa se med seboj bijejo in dajo zgodovini značilni rezki prizvok.

Sv. Avguštin je to misel o dvoumnosti zgodovine izrazil s pripodobno dveh mest: Božje mesto in zemeljsko mesto, ki si med seboj nasprotujeta. Božje mesto, to je Kristusovo skrivnostno telo, ki raste in se razvija v zgodovini, novi Jeruzalem, ki se gradi sredi naporov in preizkušenj, nova zemlja, kjer rastejo in se zbirajo svetniki. Zemeljsko mesto je mesto človeka, ki je pozabil, da je njegov poklic srečanje z Bogom, mesto človeka, ki se zapira v svojo končnost in malikuje samega sebe. »Fecerunt itaque civitates duas amores duos.« Dve ljubezni sta naredili dve mesti: ljubezen do Boga, ki gre do pozabe samega sebe, in ljubezen do sebe, ki gre do pozabe Boga (*Civ. Dei* 14,28).

Da, zgodovina ni triumfalni sprevod od zmage do zmage, sprevod pravičnosti in resnice. Dve sili gresta vstric, se prepletata in si nasprotujeta: Božje mesto, ki se počasi in s težavo gradi v trpljenju, nasprotovanju in porazih, in zemeljsko mesto, v svojem ošabnem odklonu vsega, kar je Božjega. Tako zaznamo pravi, temni obraz zgodovine: greh je toliko navzoč v zgodovini kot milost. In tako, kot naše osebno življenje, je tudi življenje človeštva polno porazov, neuresničenih načrtov in zablod. Če se ozremo na to, kar najbolj sili v ospredje, je očitno, da je zlo bolj vidno od dobrega.

Iz tega je razvidno, da je zgodovina skrivnost, ki je ni moč razumeti. Rast Božjega kraljestva v svetu je po svoji naravi nekaj, kar se ne da izkustveno meriti. Nedvomno Bog vodi zgodovino, a po potih, ki so največkrat nerazumljiva. Pomen mnogih dogodkov, mnogih zgodovinskih osebnosti, nam ostane neznan, njihova re-

snična vrednost prikrita. Koliko neznanih svetnikov! Koliko dejanj, ki so dobro ali slabo vplivala na tok zgodovine, pa jih ne poznamo. V veri vemo, da se resnična zgodovina odigrava na drugi, duhovni ravni, da je bistvena zgodovina rast Božjega kraljestva v srcih, širjenje Kristusovega skrivnostnega telesa, ki je Cerkev, zbiranje in rast svetnikov. In kaj pospešuje to rast? Odgovor ni enostaven. So navidezni uspehi, ki ne pospešujejo rasti Božjega kraljestva, in so porazi, ki so morda vir milosti za Cerkev. Je bilo leto 1945 za Cerkev na Slovenskem poraz ali zmaga? Je bilo 15.000 umorjenih mladih kristjanov po drugi svetovni vojni, če pomislimo, za kaj in kako so umirali, poraz ali zmaga? Ni nam dano poznati pomena in vrednosti vsakega dogodka za rast Božjega kraljestva. Šele na sodni dan bo jasen odgovor na to vprašanje.

Kakšno je razmerje med Božjim mestom in zemeljskim mestom, med širjenjem Božjega kraljestva med narodi in gradnjo civilizacije brez Boga? Na vprašanje odgovarja sv. Avguštin v svojem delu *Civitas Dei*, opirajoč se na priliko o ljuljki in pšenici (Mt 13,34). To razmerje, pravi Avguštin, je zapleteno, kajti obe mesti sta med seboj pomešani in se prepletata drugo z drugim, tako da ju ni moč ločiti vse do poslednje sodbe: »*Perplexae quippe sunt istae civitates invicemque permixtae in hoc saeculo donec ultimo iudicio dirimantur*« (*Civ. Dei* 1,35).

Ta neločljiva prepletenost Božjega in zemeljskega mesta je ena osnovnih trditev krščanskega pogleda na zgodovino. Zlahka razumemo, kakšne so praktične posledice tega nauka: ni mogoče gledati na svet z manihejskim pogledom, kakor da bi bili na eni strani dobri, Božji služabniki, na drugi strani pa hudobni, hudičevi privrženci. Meja, ki ločuje ene od drugih, je nevidna. Samo Bog vidi v srce in pozna pravi obraz vsakega človeka, kot tudi Cerkev v celoti. Ni moč soditi posameznih zgodovinskih osebnosti, kot tudi ne dogodkov in civilizacij. Končno bo sodil Bog in tedaj bomo videli, kaj je prispevalo k rasti Božjega kraljestva in kaj je to rast zaviralo.

Te splošne ideje teologije zgodovine veljajo seveda tudi za Slovenijo in Evropo. In v njihovi luči presojava našo zgodovino

in naš sedanji trenutek. Kako se predstavlja naša zgodovinska panorama, v rasti ali pojemanju?

O duhovnem stanju v Sloveniji in Evropi so nam zadnji papeži, zlasti Janez Pavel II. in Benedikt XVI., povedali marsikakšno grenko resnico. Janez Pavel II. je v apostolski spodbudi *Cerkev v Evropi* govoril o »tihu apostaziji« na naši celini in ugotavljal, da Evropa izgublja svoj krščanski spomin. Znotraj evropske kulture so se utrdile krščanstvu sovražne ideologije, kot so materializem, hedonizem, nihilizem, sekularizem in relativizem, skupaj z odprtim nasprotovanjem vsakemu javnemu izražanju verskega prepričanja. Evropski mediji – slovenski še posebej – imajo na splošno negativen odnos do vsega, kar spominja na krščanstvo. Od politike do znanosti, od prava do morale, povsod je tradicionalna evropska religija na zatožni klopi, češ da kvari družbeno sožitje, ogroža laično državo in je netolerantna do vseh, ki ne sprejemajo njenih moralnih načel.

V nasprotju s pravoslavno Evropo, Zahodna Evropa zavrača svojo krščansko preteklost in se je sramuje. V svoji zakonodaji uveljavlja načela, ki so v nasprotju s krščansko etiko: splav, evgenetika, evtanazija, manipulacija z zarodnimi celicami, istospolne poroke. Vse bolj skriva svoje krščanske simbole in praznike. Sklicujoč se na načelo svobode, dovoljuje »umetniške« izraze, ki žalijo kristjane. Evropski človek živi v kulturi, zaznamovani s sekularizacijo, kjer Bog izginja iz javnosti, kjer se krščanske vrednote vse bolj izgublajo.

Táko je duhovno stanje v Sloveniji in Evropi. Vsaj kolikor nam je dano videti. Nad temi javnimi manifestacijami sekularizma pa je v ozadju še vedno množica vernih, nekakšna tiha večina, ki bolj ali manj pasivno spremlja te spremembe, jim delno podlega, a hkrati želi ostati zvesta Cerkvi in krščanskim načelom. Vse kaže, da je knez tega sveta na pohodu, da zlo razvija svoj dinamizem, ki osvaja, in da se bo hudobija še bolj razbohotila ob koncu zgodovine. Spomnimo se na eshatološke govore v evangeliju: »Vstali bodo krivi kristusi in krivi preroki in bodo delali znamenja in čudeže, da bi premotili izvoljene, ko bi bilo mogoče« (Mr 13,22). In Jezusovo vprašanje: »Ali bo Sin človekov, kadar pride, našel vero na zemlji?« (Lk 18,8).

Te besede kažejo na to, da zmaga dobrega ne bo nikoli dokončna. Bog nam ni obljubil zmage na zemlji, nasprotno. Sv. Avguštín pravi: »Nihče naj si ne obeta tega, česar evangelij ne obeta. Sveto pismo nam za ta čas napoveduje preizkušnje, preganjanje, bolečine, skušnjave ...« Te preizkušnje naj v nas krepijo zavest, da je »naša domovina v nebesih, od koder tudi pričakujemo Zveličarja Jezusa Kristusa, ki bo preobrazil naše borno telo, da bo podobno njegovemu poveličanemu telesu« (Flp 3,20–21). In naj zbujajo v nas pričakovanje in željo po Gospodovem prihodu v slavi s klicem prvih kristjanov: »Marana-tha! Pridi, Gospod Jezus!« (Raz 22,20). Morda bo v trenutku Kristusovega prihoda za Cerkev obdobje duhovnih porazov, a vendar bo tedaj Kristusovo telo doseglo svoje polno število, ki ga je določil Oče v svojem načrtu: »'Doklej, o Vladar, ki si svet in resničen, ne boš sodil in maščeval naše krvi nad prebivalci zemlje?' Tedaj je vsak izmed njih dobil belo oblačilo in rečeno jim je bilo, naj potrpijo še malo časa, dokler se ne dopolni število njihovih služabnikov in bratov« (Raz 6,10–11).